

Dr. BAGI GÁBOR

A RÁKÓCZI SZABADSÁGHARC JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK MEGYÉHEZ KAPCSOLÓDÓ JELESEBB ALAKJAI¹

I. 2005-ben jelent meg kiváló történészünk, Heckenast Gusztáv posztumusz, végül Dr. Mészáros Kálmán hadtörténész által szerkesztett, és végleges formába öntött munkája "Ki kicsoda a Rákóczi szabadságharcban" címmel. Ez a kuruc felkelés 300. évfordulója alkalmából különösen aktuális könyv mintegy 2400 -- az eseményekben jelentősebb szerepet játszó -- kuruc, illetve császári katona, politikai személyiség, közigazgatási vagy gazdasági szakember életrajzi adatait tartalmazza. Ez adta az ötletet, hogy a szembenálló feleknek a mai megyeterület korabeli történetében meghatározó egyéniségeit, alakjait kigyűjtsük, és ahol az lehetséges, még újabban előkerült, vagy országosan nem ismert helyi adatokkal is bővítsük életrajzaikat.

A mai Jász-Nagykun-Szolnok megye kapcsán közismert, hogy az csak 1876-ban jött létre a Jászkun Kerület alkotórészei közül a Jászság és a Nagykunság, valamint Heves és Külső-Szolnok vármegyék Tisza menti részeinek összekapcsolásával. Emiatt az alábbiakban egyrészt vizsgálni kell az említett három tájegység helyi alakjait, ugyanakkor viszont az országos események - a nagypolitika - ide kapcsolható személyiségeit is. Talán célszerű lett volna a katonák, hivatalnokok, gazdasági és közigazgatási szakemberek különválasztása, mindazonáltal a jelen dolgozat szerény terjedelmi keretei miatt az alábbiakban kénytelenek vagyunk a hagyományos kuruc és labanc felosztást alkalmazni.

II. A kuruc katonai parancsnokok, az államapparátus itt működött tagjai és gazdasági szakemberei közül pillanatnyilag az alábbi személyeket emelhetjük ki:

1. Bakó István (?-1707. augusztus 19. előtt) nagykun vicekapitány, illetve kuruc kapitány. A szabadságharc első éveiben a kisszámú nagykunsági csapatok (1-2 század) parancsnokaként sikertelenül próbálta a vidéket a rác portyáktól megvédeni. 1704. június 28-án a szolnoki várórség lovasságával egyesülve jelentős vereséget szenvedett, valahol a reá bízott tájegység területén.

¹ E tanulmány az előző években megjelent, a Rákóczi szabadságharc megyei eseményeivel foglalkozó dolgozataim sorába illeszkedik. Ezek egy része a jelen sorozatban látott napvilágot.

Mivel csapatába nagykunok hiányában idegeneket is toborzott, utóbb Rákóczi fejedelemmel is összekülönbözött. Végül elesett egy rácok elleni összecsapás során, 1707. augusztus 19. előtt.²

2. Bertóthy István (?-1709. október 15.) Sáros megyei nemes, régi végvári tisztt. 1685. november végén szolnoki kapitányként említik, 1693-ban szolnoki főkapitány, Csongrád megye főispánja és császári ezredes. 1704. szeptemberében Szolnok kuruc főkapitánya. Utóbb brigadéros, 1707-ben Érsekújvár parancsnoka, végül az ottani kuruc katonai kerület algenerálisa.³

3. Borbély Balázs (?-1708. augusztus után) lovas ezredes, és a Heves és Külső-Szolnok, majd utóbb Jász-Nagykun-Szolnok megye életében 1945 előtt oly jelentős roffi Borbély család megalapítója. Borbély György fia Balázs régi végvári vitéz, majd Thököly katonája volt. 1687-ben ott találjuk Eger visszavételénél, és ekkor nemességet kapott 1694 őszén a Semsey ezred főhadnagya, majd 1703. június 30-án Zavadkánál csatlakozott Rákóczihoz. Még ekkoriban lovas ezredessé nevezte ki a fejedelem. 1703. szeptember közepén a Szolnokot ostrom alá fogó kurucok egyik parancsnoka, és mint ilyen, 21-én a vár és a város elfoglalója. Utóbb váltakozó sikeres ezredes, akinek magatartásán utóbb már az öregkor jegyei is mutatkoztak. 1708. augusztusában még élt. Neje Kóris Borbála 1737 után halt el. A fejedelemtől érdemeiért Tiszaroffot nyerte el, amely aztán századokon át a családjáé maradt. Utódai innen vették a nemesi előnevüket is.⁴

4. Bottyán János tábornok (1640 körül-1709. szeptember 26.) Rákóczi talán leghíresebb főtisztje, ki csak az 1705. szeptemberi, Szolnok környéki csapatösszevonásoknál volt jelen. Ugyanakkor a XVII. század végén tiszazugi birtokosként is említik.⁵

5. Beölsei Buday István (1654-1710. május 18. előtt) bihari nemes, szentjobbi alkaptány, bihari alispán. Utóbb Rákóczi mellé állva hajdúvárosi főkapitány, az ottani lovasezred parancsnoka, majd generális főstrázsamester. 1706. július 18-tól rövid időre a Duna-Tisza közti kuruc csapatok vicegenerálisa volt Szolnok székhellyel.⁶

6. Csajághy János (1673 körül-1712. január 2. után) 1704 elején Erdélyben Bánffy György erdélyi császári gubernátor titkára, ki március 7-én Szebenből kiszökve ment a kurucok közé. Gyalogsági tisztként szolgált, 1705. augusztus 5-től a Haller Sámuel-féle gyalogezred parancsnoka a háború végéig. 1707. nyarán Szolnok újjáépítésének lehetőségét vizsgálta. Brigadérosként 1708-1709-ben Érsekújvár helyettes kapitánya, majd parancsnoka. Bátor, de indulatos tisztként ismerték, aki borgőzös állapotban egyik tisztársát is megölte. Rákóczi ezért előbb bebörtönözte, majd 1710. július 26-án kinevezte Szolnok parancsnokává. Megbízatása során igyekezett a félkész várat befejezni, a helyőrség létszámát és a felszerelést növelni, ám az általános bomlást ő sem tudta megállítani. 1710. október 17-én -- kétnapi ostrom után -- katonái lázongása, és a császári nehéztüzérség állítólagos megjelenése miatt kénytelen volt a várat feladni Cusani császári tábornoknak.⁷

7. Csala Sándor (?-?) Heves vármegyei nemes, Usz Ferenc veje, királyi táblai jegyző, majd 1703-ban Heves és Külső-Szolnok megye perceptora (adószedő). Utóbb itt kerületi illetve hadi comissarius (hadbiztos). Eger eleste után állt át a császáriakhoz, 1715-ben a megye főispánja.⁸

² Esze T., 1955. 203-204., Kiss J., 1980. 69-73., 254., Elek Gy., 2004. 149., Heckenast G., 2005. 35.

³ Heckenast G., 2005. 61.

⁴ Uo. 73-74.

⁵ Uo. 78-79.

⁶ Heckenast G., 2005. 82., Mészáros K., 2006. 69.

⁷ Mészáros K., 2004. 47-63., Heckenast G., 2005. 91., Bagi G., 2007. 288., 290-292.

⁸ Heckenast G., 2005. 96.

8. Csányi István (?-?) 1705. augusztusában a szolnoki sóház vezetője.⁹
9. Nagyréti Darvas Ferenc (?-1711. előtt) Nógrád megyei nemes, majd vármegyei tisztviselő. A kurucok alatt különböző comissariusi (hadbiztosi) tiszteket tölt be a Duna-Tisza közén, illetve Nógrád megyében, amelynek alispánja is.¹⁰
10. Cseplész János (?-1724/28 körül) 1702-ben kiskun kapitány, majd 1704-től kuruc alezredes, a kiskunsági századokat vezeti. A kiskun csapatok különböző összevonásai nyomán 1707-ben Bertóthy István ezredében, majd 1709-ben az összevont jászkun ezredben szolgált. 1710. augusztusában a jászkun regiment ezredese. 1712-ben a császártól nemesi levelet kapott, utóbb Nagykőrösön élt.¹¹
11. Csikay János (?-?) 1705-ben a szécsényi országgyűlésen a Nagykunság követe, utóbb nagykun kapitány.¹²
12. Ónodi Csiszár István (?-1705. április 7. előtt) feltehetően régi végvári katona, 1700 végén ónodi kapitány. 1703. őszén Borbély Balázs kuruc lovasezrede vicekapitánya, s feltehetően ott volt Szolnok elfoglalásánál. 1703. október 28-án szolnoki kapitány, de 1704. augusztus 20-án már nem őt említik itt.¹³
13. Deák Ferenc (1652 körül-1717 után) végvári katona, Thököly főtisztje, majd császári huszárezredes. 1703. júliusában részt vett a bihari kuruc felkelésben, majd kuruc lovas ezredes. 1703. szeptember 15. környékén Csongrádnál állítólag ő vezette a Szolnok felmentésére induló Kyba határőrezredes szlavón határőreivel megütköző kuruc csapatokat, és végül elérte a császáriak visszavonulását. Utóbb Rákóczi udvari hadainak egyik ezredese.¹⁴
14. Hieronym Kristóf Gottrau (?-?) eredetileg szolnoki császári katona, illetve tisztviselő. A vár elfoglalása után csatlakozott a kurucokhoz, 1704-ben szolnoki provisor, egy év múlva comissarius (hadbiztos), míg 1706. augusztusában szolnoki prófuntmesterként, hadi comissariusként, és a fiskális javak gondviselőjeként említik. Az év végén hatvani prófuntmester.¹⁵
15. Gundelfingel Dániel (?-?) kuruc gyalogos majd lovas ezredes. A Sajó és a Hernád menti hajdútelepülésekről felállított ezrede 3 századát 1705. április 18-án Vezseny mellett verték szét a rácok. A legjobb tisztek is elestek, és a kurucok közül legalább 92 halottat vesztek.¹⁶
16. Hancsok Ádám (?-1708. február), 1700 táján szolnoki lakos, majd a vár elfoglalása után főhadnagy, szolnoki élésmester, udvarbíró, hadbiztos és rövid időre az itteni kincstári javak gondviselője. 1704-ben rács fogságba esett a szolnoki őrség sok katonájával, de októberben már újra Szolnokon volt. 1706-ban a szolnoki lovasszázadokkal idősebb gróf Barkóczy Ferenc tábornagy ezredéhez került, ahol strázsamesteri (őrnagy) rangot kapott. Itt szolgált haláláig.¹⁷

⁹ Bagi G., 2007. 285.

¹⁰ Heckenast G., 2005. 107.

¹¹ Kiss J., 1980. 56-98., Heckenast G., 99.

¹² Kiss J., 1980. 66-98., Heckenast G., 2005. 101.

¹³ Heckenast G., 2005. 101.

¹⁴ Uo. 109.

¹⁵ Uo. 163.

¹⁶ Heckenast G., 2005. 170., Mészáros K., 2006a. 501-502.

¹⁷ Mészáros K., 2000. 381-402.

17. Nagybányai Horthy István (?-1710. május 27. előtt), Horthy Miklós kormányzó szépapja. Maga erdélyi kancelláriai íródeák, majd a kurucokhoz állva erdélyi perceptor (adószedő), majd főmustramester, 1708-ban fejedelmi titkár. Jászberényben halt meg pestisben.¹⁸

18. Kada Pál (?-?) Heves és Külső-Szolnok vármegye szolgabírája a szabadságharc alatt, és 1708-ban a megye követe a sárospataki országgyűlésen.¹⁹

19. Károlyi Sándor (1669. július 1.-1743. szeptember 8.) gróf, örökös Szatmár megyei főispán, 1703. októberében áll át Rákóczihoz, és már 18-tól kuruc mezei generális. 1704. március 1-től altábornagy, 1705. január 2-től tábornagy. Megyénkhez tiszántúli generálisi majd főparancsnoki megbízatása alapján köthető leginkább (1705. január 2.-1705. november, 1706-?). 1705. május végén csapataival a Kunhegyest és környékét feldúló rác határőrökre Békésszentandrás mellett komoly vereséget mért. Utóbb ezredei döntően a Körös vonalát tartották a rácokkal szemben. 1710. októberében a Jászságban összevont, Egert és Szolnokot fedező csapatok parancsnoka lett. A jászdózsai táborból a hónap elején közzétett kiáltványában elrendelte a feladott alföldi területek teljes kitelepítését, ellenkező esetben a települések felégetését, a lakosság kardélre hányását és az állatállomány elpusztítását helyezte kilátásba. Hamarosan azonban szembesülnie kellett a kuruc haderő általános válságával, minthogy az alája rendelt 15 ezred, a várt 10-15.000 fő helyett kevesebb mint 3.000 embert számlált. Ezzel a haderővel sem Szolnok, sem Eger elstét nem lehetett megakadályozni. Gyaníthatóan az itt tapasztaltak győzhették meg végleg Károlyit, hogy a fegyveres harc folytatása immár teljességgel reménytelen.²⁰

20. Kászonyi Tamás (?-?) jászberényi nemes, ottani jegyző. 1705-ben a szécsényi országgyűlésen a jászok követe.²¹

21. Kókai Márton (?-?) római katolikus vallású császári kapitány, aki 1704. május 8-án kuruc fogságba esett. 1705. január 6-án Révay Gáspár alezredese, majd június 14-én Hatvani Szabó Máté lovas ezredének alkaptányja, amit ekkor Bezerédj Imrének adtak. 1707. december elején Rákóczi ezredessé nevezte ki egy másik regiment élére, s 1708. április 29-én már lovas ezredes. 1708. őszén megkapta az árulóvá vált Bezerédj ezredének dunántúli részeit (a volt Hatvani Szabó Máté-féle századokat), ahol korábban alezredesként szolgált. Ezt az időközben többször átszervezett, és 1709. tavaszán Csáky Mihály tulajdonába adott alakulatot vezette a szabadságharc végéig. A szatmári béke után felesküdött a császárra. Neje Borbély Erzsébet, talán Borbély Balázs rokona volt.²²

22. Krucsay Márton (?-1732. nov. 10.) Szabolcs megyei nemes, szolgabíró és alispán. 1704 ősztől kuruc, Ugocsa vármegye alispánja, majd tiszántúli kerületi comissarius (hadbiztos), a Rákóczi birtokok jószágigazgatója, és az Udvari Gazdasági Tanács tagja.²³

23. Monay Pál (?-?) Thököly főtisztje 1677-ben, majd 1703-ban a debreceni kuruc szervezkedés vezetője. 1704. április 1-én tábornester, egy év múlva tábori strázsamester és főstrázsamester. 1706. június 21-én Rákóczi kinevezte Szolnok kapitányává, de a jelek szerint kinevezése már lépett érvénybe. 1707. május 7-én nagykunsági vicekapitány, aki utasítást kapott a fejedelemtől a szétfutott nagykunoknak Rákóczi Szabolcs megyei Rakamaz birtokára történő

¹⁸ Heckenast G., 2005. 191.

¹⁹ Uo. 212.

²⁰ Heckenast G., 2005. 230., Mészáros K., 2006. 75., Bagi G., 2007. 292-293.

²¹ Kiss J., 1980. 54-55., 64., 71., Heckenast G., 2005. 221.

²² Kiss J., 1980. 82., 1994., Heckenast G., 2005. 238.

²³ Heckenast G., 2005. 254.

összegyűjtésére és letelepítésére. Leginkább ez a cselekedete ismert. Tiszében volt még 1710. májusában is.²⁴

24. Nagy Bálint (?-?) 1700-1710 között a Nagykunság kerületi kapitánya, aki 1703. nyarán, a tiszaháti felkelés idején csatlakozott a kurucokhoz. 1705-ben a Nagykunság képviselőjében írta alá a szécsényi országgyűlésen a konföderáció szövetséglevelét. 1707. június 11-én nagykun kerületi adószedőként említik.²⁵

25. Nyíri András (?-1705. május 25/26.) csengeri nemes, az 1690-es évektől felesége birtokán, Bihar megyében élt. 1703 előtt zászlótartó Pál deák császári huszárezredében, harcolt a spanyol örökösödési háborúban. Itthon kuruc fogságba esett, és felesküdt Rákóczi szolgálatára. 1704. január 20/22-én kapitány, majd Bercsényi lovas ezredesnek nevezte ki. Ezredét vezényelve elesett a Kunhegyest és vidékét kifosztó, majd Békésszentandrás felé visszavonuló rác határőrök elleni ütközetben, valahol Törökszentmiklós környékén.²⁶

26. Ónodi Szikszai János deák (?-1705. május 25. előtt) ónodi végvári katona, kinek 1669-ben már garázdálkodásait panaszolták a hódoltsági lakosok. 1700-ban az ónodi nemesek között szerepelt. 1703. augusztusában Ónodnál csatlakozott a kurucokhoz, és ezredskapitányként említették. 1703. szeptember 21-én a Szolnokot elfoglaló három kuruc ezredes egyike. 1704-ben az ónodiak ezredese, ahol két fia is szolgált. Az év végén már betegeskedett, s a következő évben elhalt.²⁷

27. Orczy István (1677. május 18.-1749. december 12.) eredetileg Somogy megyei nemes, az egri püspöki birtokok provisorja, majd 1703/4-ben egri császári lovas kapitány. Ekkor átállt a kurucokhoz. 1707-ben Heves megye küldötte az ónodi országgyűlésen. Utóbb Heves megye újoncozó kapitánya, majd mustramestere, 1710 végtől pedig ugyanott alispán. A szatmári béke után hatalmas karriert fut be: jászkun főkapitány, királyi táblai bíró, alországbíró, báró, királyi tanácsos, a család majd 250.000 holdas ingatlan vagyonának megalapozója.²⁸

28. Körösi Papp István (?-?) híres szegénylegény, ki Marsigli császári tábornokot is kirabolta 1702-ben. Maga feltehetően nagykörösi, ám családja ekkoriban Karcagon élhetett. 1703-ban maga is ott volt a Rákóczit Lengyelországból hazahívók között. Utóbb kuruc ezredes, de 1704 végétől nyoma veszett.²⁹

29. Pikó (Zöld) Demeter (?-?) 1678 körül Békésben, 1703-ban Karcagújszálláson, 1708-ban Vámospércsen lakó személy. Szegénylegény, majd császári katona, aki 1703. júniusában az Ebergényi huszárezredből a kurucok közé szökött. Tevékeny részt vállalt a tiszántúli felkelésben, ezt követően Károlyi Sándor huszárezredének tisztje, majd 1711-ben ezredskapitány. Utóbb III. Károlytól nemesi levelet kapott.³⁰

30. József Potocki (1673-1751) gróf, kijevi vajda, lengyel főnemes. Rákóczi egyik korai lengyel támogatója, majd 1709. végén az északi háború során Magyarországra szorult mintegy 4.000 főnyi -- zömmel lengyel, kisebb részben svéd – sereg parancsnoka. Ezek 1710. január közepén a Jászságban állomásoztak, majd a fejedelemmel részt vettek a romhányi csatában. Február-március

²⁴ Kiss J., 1980. 255., Heckenast G., 2005. 291.

²⁵ Kiss J., 56-76., Heckenast G., 2005. 297.

²⁶ Bagi G., 2005. 73-82., Heckenast G., 2005. 310.

²⁷ Heckenast G., 2005. 315.

²⁸ Uo. 316.

²⁹ Esze T., 1980. 614., Elek Gy., 2004. 122-123., Heckenast G., 2005. 327.

³⁰ Heckenast G., 2005. 341.

táján a lengyelek a Jászságban kvártélyoztak, amelyet kíméletlenül sanyargattak. Potocki hajlandó lett volna Rákóczi alatt szolgálni, ám a közben Jászsószentgyörgyre vezényelt katonái erről hallani sem akartak. Végül április második felében a lengyel-svéd csapatok önhatalmúan távoztak az országból, és Potocki is velük ment el.³¹

31. Seres György (?-?) a szabadságharc alatt kecskeméti, illetve szolnoki harmincados, és a környező kincstári birtokok bérlője.³²

32. Sótér Tamás (?-1739. április 20.) Pest vármegyei nemes és tisztségviselő. 1703. nyarán Pál deák császári huszárezredében szolgált, majd 1706. tavaszán a jász ezred főstrázsamestere, és 3. századának főhadnagya. 1706. novemberében Bertóthy István lovasezredének vicekapitánya, majd ezredese. 1708. nyarán kecskeméti parancsnok.³³

33. Hatvani Szabó Máté (?-?) hatvani birtokos és postamester, Hatvan elfoglalásakor lett kuruccá. Előbb hatvani kapitány, majd 1704. elejétől ezredes. Lovasezredét a nyár folyamán Bezerédj vette át. 1705. szeptember 22.-1706. június 29. között ideiglenes szolnoki parancsnok, utána saját kérésére visszakerült Hatvanba.³⁴

34. Szemere László (1657 után--1718. előtt), Zemplén megyei nemes, Sárosban és Zemplénben gyűjtött lovas ezredet. 1704. augusztus 20-án brigadérosi rangban szolnoki parancsnok, de tiszttét bizonytalán el sem foglalta. Utóbb gyalogos és lovas ezredet is vezényelt.³⁵

35. Szentmiklósi Nagy János (?-?) jászberényi és négyszállási lakos, nemes, 1702-ben jász kerületi kapitány. Állítólag 1703. augusztusában már kuruc, és október végétől a jász lovasezred parancsnoka alezredesi rangban. Rákóczi 1705. április 18-án neki adományozta érdemeiért Mizse pusztát, majd július 17-én még Szentlőrinc-káta felét és Szenttamás-káta negyedét. Bercsényi nem volt túl jó véleménnyel róla. 1708. végén, vagy a következő év elején sebesülten fogsága esett, de cserével kiszabadult. 1709-ben vezénylő ezredesként említik a jász, kis- és nagykun alakulatokból összevont jász-kun ezred élén. 1710. tavaszától július 27-ig Szolnok parancsnoka, majd utóbb a vár alkaptánya. Feltehetően Szolnok kapitulációjakor állt át a császáriakhoz. 1713-ban Gyöngyösre költözött, ahol a nemességét igazolta.³⁶

36. Szívós János (?-?) 1704. tavaszán Rákóczi által kinevezett szolnoki sóprefektus.³⁷

37. Temesváry János (?-?) jász-kiséri nemes, 1705-ben a jász kerület követe a szécsényi országgyűlésen.³⁸

38. Török András (1666/68 körül-1723. augusztus 19.) nógrádi és kishonti nemes, vármegyei alispán, 1702-ben jász-kun alkaptány, s e tisztségeit a kurucokhoz pártolva is betöltötte. Rákóczi alatt ezredes, udvari vicekapitány, majd udvarmester.³⁹

39. Uszfalvi Usz Ferenc (?-?) kamarai tisztségviselő, a kurucok mellé állva kerületi comissarius (hadbiztos) 1704 őszén Heves és Külső-Szolnok, Pest-Pilis-Solt és más megyékben.⁴⁰

³¹ Bagi G., 2005a. 4-5.

³² Heckenast G., 2005. 382., Bagi G., 2007. 283.

³³ Heckenast G., 2005. 390.

³⁴ Uo. 396.

³⁵ Uo. 405.

³⁶ Esze T., 1955. 143., Kiss J., 1980. 56-82., Heckenast G., 2005. 411.

³⁷ Bagi G., 2007. 285.

³⁸ Heckenast G., 2005. 438.

³⁹ Uo. 438.

⁴⁰ Uo. 444.

40. Nagyvajai Vay Ádám (1657. május 11.-1719. január 31.) Szabolcs megyei református nemes, végvári katona, Thököly tisztje, majd Rákóczi udvari kapitánya és marsallja, és egyúttal a jászkunok főkapitánya.⁴¹

41. Várkonyi András (?-?) jász kerületi követ 1705-ben Szécsényben.⁴²

III. A császári katonaság tisztjei és főisztjei, illetve a Habsburg állami tisztviselők közül pillanatnyi ismereteink szerint az alábbiak voltak a meghatározóak:

1. Giacomo Giuseppe (Jakob Josef) Cusani (1660. május 15.-1715/1730.) őrgróf (marchese), lombard főnemesi család sarja, császári lovassági tábornok. 1710. októberében mintegy 10.000 emberével előbb a Jázságot hódoltatta be, majd 17-én — két nap ostrom után - Szolnok kuruc helyőrségét készítette megadásra. Korrekt, igazságos emberként jellemezték.⁴³

2. Michele Degano (?-?) báró, császári alezredes, 1706. szeptember és 1707. eleje között Szolnok parancsnoka. Egy menlevelét a Tollet gyalogezred tisztjeként írta alá az év végén a tiszakürtieknek.⁴⁴

3. Frederik Gersdorff (1651-1724) dán vezérőrnagy, Harboe vezérőrnagy (altábornagy?) halála után a Rabutin mellett harcoló dán ezredek, s így a megyeterületet érintő 1706/7-es császári hadjárat egyik parancsnoka.⁴⁵

4. Johann Friedrich von Globitz (?-?) császári ezredes majd tábornok, 1703-tól 1707. novemberéig a szegedi vár parancsnoka. E minőségében 1703 nyarán Szolnok is hozzá tartozott. Utóbb a lakosság a rácok miatt többször is hozzá fordult.⁴⁶

5. Andreas Harboe (1648-1706) dán altábornagy (egyres forrásokban csak vezérőrnagy), a Herbeville tábornagyhoz csatolt dán segélyhadak (4 gyalogos- és 2 lovasezred) parancsnoka. Rabutin 1706-os offenzívája kezdetén halt meg.⁴⁷

6. Ludwig Herbeville (1639-1709. október 24.) gróf, tábornagy, aki Szolnokot elkerülve 1705. októberében mintegy 15-20.000 fős haderejével Mezőtúr-Karcag érintésével nyomult Erdélynek.⁴⁸

7. Heinrich von Kageneck (?-?) báró, a Német Lovagrend komturja, s a Jászkunság földesúri inspektora.⁴⁹

8. Cristoph Heinrich Freiherr von Kyau (?-?) báró, a Német Lovagrend landkomturja, aki 1710 őszén újra átvette a Német Lovagrend földesúri birtokának számító Jászkun Kerület igazgatását.⁵⁰

⁴¹ Uo. 451-452.

⁴² Kiss J., 1980. 71., Heckenast G., 2005. 449.

⁴³ Heckenast G., 2005. 87.

⁴⁴ Bánlaky J. é.n., Bagi G., 2007. 288.

⁴⁵ Életrajzát Gert Laursen dán hadtörténész tette közzé az interneten.

<http://www.milhist.dk/soldiers/gersdorff.htm>

⁴⁶ Esze T., 1980. 597-681., Heckenast G., 2005. 160.

⁴⁷ Életrajzát Gert Laursen dán hadtörténész tette közzé az interneten, bár a végső rendfokozat megadásakor maga sem következetes. <http://www.milhist.dk/soldiers/harboe.htm>

⁴⁸ Markó Á., 1935., Heckenast G., 2005. 188.

⁴⁹ Kiss J., 1980. 61-67.

⁵⁰ Uo. 79.

9. Johan Ferdinand Kyba von Kinsfeld/Königsfeld (?-1703. október 4. után) báró, ezredes, szlavóniai (brodi) határőr parancsnok. 1703. szeptember közepén határőreivel Csongrádnál döntetlen eredményű (?) csatát vívott a Deák Ferenc (?) vezette kurucokkal, majd október elején a kiskunhalasi csatában olyan súlyos sebet kapott, hogy abba néhány nappal később belehalt. Ennek hatására csapatai hazavonultak, és a Közép-Tiszavidék szilárdan kuruc kézbe került.⁵¹

10. Jean Louis Rabutin de Bussy (1642-1717. november 16.) gróf, lotharingiai főnemes és császári tábornagy, erdélyi katonai parancsnok. Herbeville közel 20.000 főnyi – mintegy harmad részben dán királyi ezredekéből álló -- hadainak vezetését átvéve előbb 1706. augusztusában Csongrádhoz vonult, majd szeptember 4-én elfoglalta a kurucok által felégetett Szolnokot, és újra megerősítette. Szeptember 10. táján északnak indult, végigdúlta a Jászság keleti felét, és a környező településeket. Kassa alól sikertelen ostrom után visszavonulva november elején Tiszafüredet és környékét rabolta végig, majd Karcag érintésével szállásolta be magát Debrecenben. Innen 1707. január elején a Nagykunság érintésével Szolnoknak vonult, a hó közepén a várat leromboltatta, majd Buda felé távozott. Gőgös, kegyetlen emberként jellemezték Erdélyben.⁵²

11. Konrad von Reinach (?-?) báró, a Német Lovagrend jász-kunsági provizora.⁵³

12. Vizesi és Kevermesi Tököly-Popovics János (?-?) rác katonatiszt, majd aradi rác főkapitány. Katonái 1703. november elejétől sorozatosan pusztították a mai megye területét. Maga egy időben kuruc fogságban is volt. Utóbb császári ezredesként említik, aki magyar nemességét is kapott.⁵⁴

13. Franz Johann Cristoph Penz (Pentz) (?-?) sziléziai származású, a bécsi akadémián (1676) tanult hivatalnok. A XVII. század utolsó évtizedében a Budai Kamara adminisztrációjának tagja, egri provisor, majd harmincados. Nevéhez fűződik a Jászkun Kerület összeírása 1699-ben. A szabadságharc alatt hadifogoly, menekült, majd 1711-ben újra egri prefektus.⁵⁵

14. Giovanni Morando Visconti (1653-1717) olasz hadmérnök, gyaníthatóan alezredes (?). 1706. szeptemberében feltehetően ő vezette Szolnok császári megerősítését. Annyi bizonyos, hogy ő készítette el a szolnoki várat ekkoriban ábrázoló egyetlen ismert metszetet is. Utóbb Brassó, Kolozsvár és Gyulafehérvár erődítései korszakosítása fűződik a nevéhez.⁵⁶

15. Harry Watters százados, Szolnok 1703-as parancsnoka. Szeptember elején még sikeres portyát vezetett a tiszántúli kurucok ellen, ám a szeptember 21-i kuruc ostrom során maga is esett.⁵⁷

IV. Összesítésünk pillanatnyilag 41 kuruc, valamint 15 császári oldalon álló személy életének főbb ismert adatait adja meg. Reméljük, hogy az elkövetkező években ez a névsor fokozatosan bővülni fog.

⁵¹ Heckenast G., 2005. 258.

⁵² Uo. 350.

⁵³ Kiss J., 1980. 61-66.

⁵⁴ Heckenast G., 2005. 437.

⁵⁵ Kiss J., 1980. 53., Heckenast G., 2005. 334.

⁵⁶ Bagi G., 2007. 288., Kaposvári Gy., 1982. 169.

⁵⁷ Esze T., 1980. 603-681.

IRODALOM

BAGI Gábor

2005: A Törökszentmiklós melletti kuruc-rác összecsapás 1705. május 24-én. In.: Fejezetek Törökszentmiklós múltjából. II. Szerk.: Szabó Antal. Törökszentmiklós, 2005.

2005a: Rákóczi lengyel és svéd katonái a Jászságban 1710-ben. Redemptio, 2005. október.

2006: Dán hadak Szolnokon, 1706. őszén. Szolnoki Lap, 2006. december-2007. január.

2007: Szolnok vára a Rákóczi szabadságharcban. In.: Tisicum, XVI. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Évkönyve. Szolnok, 2007.

BÁNLAJKY (Breith) József

é.n.: A magyar nemzet hadtörténelme. PC CD-ROM. Arcanum Digitéka.

ELEK György

2004: „... tsak bújdosás vólt életünk ...” Karcag és a Nagykunság a 17. században és a Rákóczi-szabadságharc idején. Alföld Könyvek, 4. Karcag, 2004.

ESZE Tamás

1955: Kuruc vitézek folyamodványai. 1703-1710. Bp., 1955.

1980: A Tisza vonal védelme a kurucok ellen 1703-ban. In.: Rákóczi tanulmányok. Szerk.: Köpeczi Béla, Hopp Lajos, R. Várkonyi Ágnes. Bp., 1980.

HECKENAST Gusztáv

2005: Ki kicsoda a Rákóczi szabadságharcban? Életrajzi Adattár. História Könyvtár. Kronológiai Adattárak, 8. Bp., 2005.

KAPOSVÁRI Gyula

1982: A szolnoki vár kialakulása és helye a város települési képében. I. Szolnok térképes, rajzos ábrázolásai és topográfiai képe 1685-től 1810-ig. In.: Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv, 1982-83. Szolnok, 1983.

KISS József

1980: A Jászkun Kerület a Német Lovagrend földesúri hatósága idején (1702-1731). Bp., 1980.

MARKÓ Árpád

1935: Herbeville marsall útja Erdély felé. In.: Hadtörténelmi Közlemények, 1935.

MÉSZÁROS Kálmán

2000: Egy derék kuruc törzstiszt (Források Hancsok Ádám kuruc főstrázsamester életéhez) In.: Zounuk, 15. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve. Szolnok, 2000.

2004: Csajághy János kuruc brigadéros halála. Adalék Thaly Kálmán történetírói módszeréhez. In.: Előadások a Rákóczi szabadságharc történetéből. Szerk.: Katona Csaba. Bp., 2004.

2006: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája. (1703-1711) Argumentum, 2006.

2006a: Az 1706. április 18-i vezsényi ütközet kuruc áldozatai. In.: Hadtörténelmi Közlemények, 2006. 2. szám.

Gábor BAGI, CSc

IMPORTANT FIGURES IN RÁKÓCZI'S INSURRECTION CONNECTING TO COUNTY JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK

The posthumous work of our outstanding historian Gusztáv Heckenast was published in 2005 under the title of *Who is who in Rákóczi's insurrection*, edited and put in final form by military historian Kálmán Mészáros. This book was issued on the tricentenary of Kuruts uprising and contains biographical information of almost 2400 Kuruts and imperial soldiers, political figures, administrative and economic experts who took a prominent part in the events. This gave us the idea to gather the personalities of the opposing parties who played a determinant role in contemporary history of our present day county (then Jazygian-Cumanian District and Hundred Heves and Outer-Szolnok), or possibly to amplify their biographies with new, local datas.

We must mention from the Kuruts side the capturers of Szolnok on 21 September 1703 (Balázs Borbély, János Ónodi Szikszai, János Szócs), other officers of the fightings (Ferenc Deák), the later castellans (István Bertóthy, János Csajághy, István Ónodi Csiszár, János Mocsy, Máté Hatvani Szabó, László Szemere), the important officers of the guard (Ádám Hancsok), other functionaries of the district and the county (Kristóf Gottrau Hieronym, Pál Kada, István Orczy, Ferenc Usz etc.), and the further persons who appeared here (János Bottyán, István Buday, Dániel Gundelfingel, Sándor Károlyi, András Nyíri). Senior civil servants of the Jazygian-Cumanian District also played part (András Török, Ádám Vay) like some principals of Great Cumania (István Bakó, János Csikay, Pál Monay, Bálint Nagy, Demeter Pikó or Zöld) and as a number of people from Jazygia (Tamás Kászoni, Márton Kókai, Tamás Sótér, János Szentmiklósi Nagy, János Temesváry). At last we are aware of several persons whose fortune were accidentally linked to this area (István Horthy).

It is worthy of mention from the imperial side the castellans of Szolnok (Degano, Watters), the commanding officers of the imperial troops performing operations in our county in 1705, 1706-7 and 1710 (Cusani, Herbeville, Rabutin de Bussy), some of their officers (Globitz, Herberstein, Visconti), the main leaders of the Serbian frontier guards who devastated the bulk of the county (Kyba, Tököly-Popovics) and some civil officials (Kageneck, Pentz).

We trust that this small work will help us to get wider picture on the history of the county from the Kuruts era and the persons who played a great part than in the course of time.